

УДК 343.148
DOI.ORG/10.32703/2663-6352/2024-1-15-156-163

ORCID.ORG/0000-0002-1842-1810

Кобілянський Олег Леонідович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доктор філософії, доцент кафедри цивільного та
кримінального права Державного університету
інфраструктури та технологій
м. Київ, Україна

ORCID.ORG/0000-0002-6002-0463

Ергард Наталія Миколаївна
кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри судової медицини та медичного права
Національного медичного університету імені О.О.
Богомольця, юрист
м. Київ, Україна

ORCID.ORG/0009-0007-2940-6978

Поліщук Дар'я Олександрівна
студентка Юридичного факультету Національного
авіаційного університету
м. Київ, Україна

ОГЛЯД ТРУПА НА МІСЦІ ПОДІЇ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: СУДОВО-МЕДИЧНІ АСПЕКТИ

Анотація. Стаття присвячена аналізу роботи органів досудового розслідування у кримінальному провадженні при збиранні доказової бази при огляді трупа на місці події для подальшого проведення судово-медичної експертизи під час дії правового режиму воєнного стану. Зазначено роль судово-медичного експерта на процесуальних стадіях збирання, підготовки, зберігання, оформлення матеріалів з метою подальшого судово-медичного дослідження. Висвітлено ряд актуальних проблемних питань, які виникають при огляді трупа на місці події під час воєнного стану. Охарактеризовано помилки, яких припускаються органи досудового розслідування, що призводять до не точних відомостей у висновку експерта та в подальшому, неналежного проведення досудового розслідування.

Ключові слова: судово-медична експертиза, труп, воєнний стан, місце події, органи досудового розслідування.

Annotation. The article is devoted to the analysis of data on the work of pre-trial investigation bodies during investigative actions in criminal proceedings, when collecting the evidence base during the examination of a corpse at the scene of the incident for further forensic medical examination during the legal regime of martial law. For an objective study of this issue, the normative and legal provisions of the national legislation were analyzed, which regulate the procedure for conducting procedural actions related to the collection and evaluation of materials for the appointment of a forensic medical examination. The cases from the practice of representatives of law enforcement agencies when inspecting the scene of an event and a corpse during the operation of the legal regime of martial law were investigated. A number of current problematic issues have been identified that

arise when examining a corpse in a place nearing the time of war. The particularity of the inspection of the place under special circumstances (the place of mass execution of civilians and the place of mass burial of civilians, where corpses were discovered) after the discovery of military operations was noted. A number of gaps have been identified in the national legislation that regulate the development and improvement of the ship medical service of Ukraine, but do not regulate the nutritional activities and specialization of ship medical experts during the period of emergency duty. The investigation of the officials during the inspection of the place is underway, which will further highlight the accuracy and reliability of the materials that are the objects of the investigation of the ship medical examination.

Keywords: forensic medical examination, martial law, scene of the incident, bodies of pre-trial investigation.

Запровадження правового режиму воєнного стану по всій території України знайшло своє відображення на всіх суспільних рівнях, особливо на моральному та фізичному здоров'ї населення. Бойова обстановка стала першочерговим чинником у сфері реформування національного законодавства. При аналізі суспільного реагування на військові дії стали помітні кардинальні зміни та проблеми у медичній сфері.

Найбільше навантаження на себе прийняла система охорони здоров'я. Надзвичайно велика кількість випадків травмування та загибелі людей зруйнували систему контролю, організації та забезпечення медичного обслуговування населення України. Ці обставини також вплинули не тільки на заклади охорони здоров'я. Перевантаженість відчули і у відділеннях дослідження трупів судово-медичних бюро України. Велика кількість загиблих людей призвела до дестабілізації більшості бюро судово-медичних експертиз. Масове надходження загиблих (померлих) осіб до моргів загальмувала всю роботу системи у моргах. Зокрема, такі умови роботи призвели до нестачі експертних кадрів в бюро судово-медичних експертиз. З іншої сторони, одним з негативних чинників став той факт, що дуже часто громадяни не забирали тіла своїх померлих родичів, покидаючи місця свого постійного проживання [1, 105].

Окремим питанням варто розглянути огляд трупа на місці події представниками органів Національної поліції під час дії воєнного стану, та в подальшому направлення трупа до бюро судово-медичних експертиз. Складні умови бойових дій та їх наслідки у вигляді обстрілів, руйнування цивільних об'єктів (житлових будинків), вибухи, пожежі та інше, створюють перешкоди для органів досудового розслідування під час огляду трупа на місці події.

З метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місця події (ст. 237 КПК України). Огляд трупа проводиться за обов'язкової участі судово-медичного експерта або лікаря, якщо вчасно неможливо залучити судово-медичного експерта. Після огляду труп підлягає обов'язковому направленню для проведення судово-медичної експертизи для встановлення причини смерті (ст. 238 КПК України).

Вилученні матеріали в подальшому при винесенні слідчим, прокурором постанови про призначення судово-медичної експертизи, будуть відправленні до експертної установи. Огляд місця події – це слідча дія, в ході якої виявляють, безпосередньо сприймають, оцінюють і фіксують стан, властивості та ознаки матеріальних об'єктів з метою отримання фактичних даних, що мають значення для встановлення істини у кримінальному провадженні.

Метою цієї статті є аналіз системи застосування кримінального процесуального законодавства щодо процесуальних дій у кримінальному провадженні відносно підготовки матеріалів для проведення судово-медичної експертизи під час дії правового режиму воєнного стану, а також виявлення та дослідження чинників при проведенні огляду місця події, що в подальшому впливають на якість та належність матеріалів, які є об'єктами дослідження судово-медичної експертизи.

Виклад матеріалу. Для об'єктивного вивчення даного питання були проаналізовані нормативно-правові положення національного законодавства, які регулюють порядок проведення процесуальних дій, які пов'язані із збиранням та оцінкою матеріалів для призначення судово-медичної експертизи. Зокрема, досліджено випадки із практики правоохоронних органів при огляді місця події та трупа під час дії правового режиму воєнного стану.

Так, вітчизняні науковці Н.М. Ергард, С.М. Кубаля, Ю.В. Ситник [1, 104; 2, 400], І. Строк, Т. Строк [5, 236], О. Пчеліна, Т. Фоміна [6, 256] у своїх наукових працях розглядали питання впливу правового режиму воєнного стану на діяльність органів досудового розслідування на місці події та окреслювали проблемні питання проведення судово-медичної експертизи трупа.

Аналізуючи роботу органів досудового розслідування під час слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні, варто окремо приділити увагу такому суб'єкту як судово медичний експерт, який проводить судову експертизу для потреби слідства. Відповідно до Закону України «Про судову експертизу» органи досудового розслідування, а саме: слідчий, дізнавач, органи прокуратури та суду залучають судового експерта для проведення судової експертизи на підставі судового рішення або чи рішення органу досудового розслідування. Під час проведення оперативно-розшукової діяльності органами досудового розслідування у кримінальному провадженні, при збиранні доказової бази для подальшого проведення судово-медичної експертизи допускається ряд помилок та погрішностей, які в результаті можуть негативно вплинути на процес проведення судової експертизи. Це може призвести до того, що висновок судового експерта визнають необґрунтованим. Саме на таких процесуальних стадіях, як: збирання, підготовка, зберігання, оформлення матеріалів, для передачі судовому експерту з метою комплексного дослідження, органами досудового розслідування може бути допущено ряд помилок, які призведуть до проблем під час складання висновку експерта та в подальшому затягуванні проведення досудового розслідування. Організація проведення експертного дослідження та оформлення результатів, а саме формулювання висновку судового експерта являє собою стадію, якою визначаються основні питання та завдання слідства для проведення якісного досудового розслідування. Ряд недоліків при збиранні, оформленні та зберіганні матеріалів для направлення на судову експертизу можна класифікувати за принципом ситуаційності на: загальні та суб'єктивні. Адже, враховуючи всі обставини справи при огляді місця події, недоліки можуть виникати з різних причин.

Кримінальним процесуальним законодавством України врегульовано порядок та специфіка огляду трупа при огляді місця події, а саме у ч. 1 ст. 238 КПК України зазначається, що «...огляд трупа здійснюється слідчим або прокурором за обов'язкової участі судово-медичного експерта або лікаря...». Зокрема, огляд трупа може здійснюватися водночас із оглядом місця події, таким чином законодавець врегульовує дві процесуальні дії, тобто не виділяючи труп як окремий об'єкт дослідження (ч. 2 ст. 238 КПК України). Після ретельного збору матеріалів та зовнішнього огляду трупа, який проводиться слідчим або прокурором в присутності понятих, труп направляється до державної спеціалізованої установи для встановлення причини смерті і є як самостійний об'єкт дослідження при проведенні судово-медичної експертизи (ч. 3 ст. 238 КПК).

Питання щодо відповідальності за огляд трупа на місці події, до направлення до державної спеціалізованої установи, повністю покладається на слідчого, прокурора та спеціалістів (судово-медичних експертів, криміналістів) залучених для виявлення, фіксації та вилучення матеріалів та предметів (знаряддя вбивства), що мають пряме відношення до вчинення злочину. Всі недоліки при збиранні матеріалів та зовнішньому огляді трупа на місці події можуть суттєво вплинути на подальше проведення судово-медичної експертизи. Однак, огляд трупа слідчим, прокурором має на меті встановлення фактичних даних та особливостей положення трупа особи на місці події. До фактичних даних необхідно віднести: встановлення

анкетних даних потерпілої особи, приблизний проміжок часу смерті, припущення щодо способу вбивства особи (за наявності конкретних предметів які б могли бути знаряддям вбивства) та виявлення характерних ознак, особливості розташування трупа (або частин його кінцівок) на місці події, встановлення кола осіб які б могли бути причетні до вчинення злочину, допит цих осіб та зовнішній огляд прилеглої території до місця події.

Підставою для призначення судово-медичної експертизи є відповідне рішення органу досудового розслідування, або судове рішення. В постанові слідчий, прокурор який проводив огляд місця події та огляд трупа безпосередньо ставить конкретні питання стосовно причин смерті особи та інших предметів (знаряддя вбивства), що мають інтерес для органів досудового розслідування.

Необхідно звернути увагу, що при призначенні судово-медичної експертизи трупа важливу роль має гендерний аспект, зокрема, для осіб жіночої або чоловічої статті виокремлюються конкретні питання, щодо їх статевої продуктивності, зрілості, наявності статевої зносин, вагітності або венеричних захворювань, наявності ознак мужолозтва або звалтування тощо. Експертне дослідження трупа або його частин проводиться у спеціально відведених та облаштованих приміщеннях – моргах, або в моргах закладів охорони здоров'я.

Т. Строк та І. Строк привертають увагу до відмінностей у трактуванні понять таких процесуальних дій як «огляд трупа, пов'язаний з ексгумацією» та «огляд місця події на території масових поховань» [5, 237]. Особливістю терміну «ексгумація трупа» є той факт, що ексгумація трупа полягає у вийманні трупа з вже відомого місця поховання в землі чи в іншому місці, і в подальшому, з метою його огляду та проведення судово-медичного дослідження. Відповідно до ч. 1 ст. 239 КПК України «...Ексгумація трупа здійснюється за постановою прокурора. Виконання постанови покладається на службових осіб органів місцевого самоврядування...». При проведенні ексгумації труп виймається з місця поховання. Відповідно до Закону України від 10.07.2003 № 1102-IV «Про поховання та похоронну справу» місцем поховання є «...кладовище, крематорій, колумбарій або інша будівля чи споруда, призначена для організації поховання померлих...». Тому варто погодитися із думкою науковців щодо правильності вживання терміну щодо місць масових поховань людей на тимчасово окупованих північно-східних територіях України [5, 237].

Відповідальність за перевезення та доставку трупа безпосередньо покладається на особу органу досудового розслідування, яка призначила проведення судово-медичної експертизи. Також, одночасно із трупом до експертної установи направляються копія протоколу огляду місця події, одяг, предмети та біологічні матеріали, які були вилученні при огляді місця події. Відповідальність за цілісність та якість слідів і речових доказів покладається на представника органу досудового розслідування.

Строк проведення судово-медичної експертизи трупа не повинен перевищувати один місяць із дня надходження трупа до експертної установи. В разі недотримання експертом місячного строку проведення експертного дослідження він повинен направити письмове повідомлення із обґрунтуванням та причинами затримки, особі яка призначила судову експертизу. Однак, із практики відомо багато випадків, коли через перевантаженість бюро судово-медичної експертизи, термін її виконання перевищував 1 рік.

Аналізуючи спеціальне законодавство, яке регулює сферу проведення судово-медичної експертизи (досліджень) трупів у бюро судово-медичної експертизи, варто зауважити, що Наказом МОЗ України № 6 від 17.01.1995 року «Про розвиток і вдосконалення судово-медичної служби України» та Законом України «Про судову експертизу» не роз'яснюється питання щодо організації діяльності судово-медичних установ під час бойових дій в період надзвичайних станів (збройна агресія, бойова обстановка, аварії, техногенні катастрофи, стихійні лиха). У зв'язку із специфічними умовами, в яких доводиться працювати судово-медичному експерту під час дії правового режиму воєнного стану, необхідно реформувати структуру бюро судово-медичних експертиз із створенням окремого відділення групи

швидкого реагування для покращення функціонування бюро під час воєнного стану. Зокрема, можливе створення в складі слідчо-оперативної групи (СОГ) та військового шпиталю, окремої мобільної групи судово-медичних експертів, які спеціалізуються на проведенні експертиз в умовах бойової обстановки та їх наслідків.

Кримінальним законодавством України встановлена відповідальність за введення в оману суду або іншого уповноваженого органу, а саме диспозиція ст. 384 КК України встановлює кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий висновок експерта. Також, судово-медичного експерта може бути притягнуто до кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, склад якого передбачений ст. 385 КК України, а саме відмова експерта від виконання покладених на них обов'язків.

Наголошуючи на важливості законодавчого удосконалення та забезпечення діяльності працівників бюро судово-медичних експертиз, варто звернути увагу на положення Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Офісу Генерального прокурора № 177/450/46 від 9 березня 2022 р. Відповідно до п. 1 розділу III «...у разі неможливості огляду трупа на місці його виявлення (обстріли, проведення бойових дій тощо) огляд трупа здійснюється слідчим в бюро судово-медичної експертизи або іншому спеціально визначеному та облаштованому безпечному місці, із залученням судово-медичного експерта або лікаря з можливим подальшим направленням трупа для проведення судово-медичної експертизи (розтину) трупа...».

Аналізуючи Наказ МВС України, МОЗ України, Офісу Генерального Прокурора «Про затвердження Порядку взаємодії між органами та підрозділами Національної поліції України, закладами охорони здоров'я та органами прокуратури України при встановленні факту смерті людини під час воєнного стану на території України» № 177/450/46 від 09.03.2022 року виникають певні питання щодо законності виконання даного наказу.

На нашу думку, зміст даного Наказу має певні недоліки як організаційного, так і практичного характеру.

Так, відповідно до пункту 3 розділу II Наказу визначено, що «Працівникам закладів охорони здоров'я дозволяється видавати лікарські свідоцтва про смерть та проводити видачу/захоронення тіл без направлення на судово-медичну експертизу за умови огляду трупа працівником закладу охорони здоров'я на місці перебування трупа зі встановленням факту відсутності ознак насильницької смерті або на підставі наявної медичної документації (без уточнення)». Однак, тут виникає ряд проблемних питань.

З одного боку, це зменшує завантаженість судово-медичних експертів, оскільки більшість трупів, які направлялись до 10 березня 2022 року, були без ознак насильницької смерті і експерт витрачав час на розтин цих трупів, не маючи можливості, через понаднормову завантаженість, детально дослідити трупи з насильницькою категорією смерті, що є більш доцільним саме для судово-медичної експертизи.

З іншого боку, були непоодинокі випадки, коли до огляду трупа на місці його виявлення залучали працівників закладу охорони здоров'я (лікарів іншої спеціалізації) і ними було допущено низка помилок при огляді трупа. А саме: неправильне трактування давності настання смерті за часом відновлення кольору трупних плям; не виявляли ознаки, які свідчили про перелом ребер при дослідженні лікарем грудної клітини; не виявляли малопомітну странгуляційну борозну, утворену внаслідок дії зашморгу з м'якого матеріалу (шаль, шарф), хоча труп був з явно вираженими загальноасфіктичними ознаками; не виявляли закриту черепно-мозкову травму, хоча був виражений симптом «окулярів». У всіх цих випадках у Протоколі огляду місця події було зазначено, що труп без ознак насильницької смерті, однак, під час судово-медичного розтину їх було діагностовано. Тому, чи буде діагноз у Лікарському

свідцтві про смерть відповідати дійсності щодо категорії смерті – невідомо. Перевірити це можна буде лише після ексгумації тіла, однак і тут є свої складнощі через гнильні процеси, що відбуваються з тілом після настання смерті.

У підпункті 1 пункту 7 розділу II Наказу зазначено, що «За умов перебування хворого або пораненого перед смертю на лікуванні, лікарське свідоцтво про смерть видається без розтину на підставі огляду трупа та наявної медичної документації». Тут також виникають питання проблемного характеру.

Так, практика показала, що при оформленні медичної документації лікарями допускається: неповний опис тілесних ушкоджень (немає вказівки на характер рани (вогнепальна, колото-різана, різана тощо); відсутність опису кольору синців, який вказує на давність заподіяння ушкодження; неправильно вказана локалізація ушкодження та його характер; суперечливий опис стану хворого тощо). Тому, чи буде діагноз у Лікарському свідоцтві про смерть відповідати дійсності стану здоров'я загиблого – невідомо.

За неможливості освідчування потерпілого, допускається, в окремих випадках, проведення експертизи тільки за медичною документацією (історія хвороби, індивідуальна карта амбулаторного хворого тощо) за наявності оригінальних документів, які містять повну інформацію про характер ушкодження, клінічний перебіг та інші вичерпні дані. Однак, коли постане питання дослідження медичної документації для визначення часу отримання тілесних ушкоджень, то за неповними даними у медичній документації та у Лікарському свідоцтві про смерть судово-медичний експерт не в змозі буде надати категоричну відповідь на низку питань, зокрема щодо давності заподіяння тілесного ушкодження.

У підпункті 1 пункту 2 розділу III зазначено, що «на підставі постанови, направлення, відношення або іншого документа, складеного уповноваженою особою військової адміністрації, Національної поліції України, прокуратури, Служби безпеки України або інших уповноважених органів, проводиться судово-медичне дослідження (зовнішній огляд) або судово-медична експертиза (розтин) трупа». Проте, відповідно до статті 7-1 Закону України «Про судову експертизу» «Підставою проведення судової експертизи є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування, або договір з експертом чи експертною установою – якщо експертиза проводиться на замовлення інших сторін». Такою «іншою стороною» є потерпілі, адвокати та обвинувачені. Отже, в Законі «Про судову експертизу» ніде не зазначено про повноваження уповноважених осіб військової адміністрації призначати експертизу. Такі дії можливі, лише за умов внесення відповідних змін до Закону «Про судову експертизу».

В пункті 3 розділу III зазначено, що «За умов явних ознак вогнепальної, вибухової, опікової, хімічної, радіаційної або іншої травми, як результату бойових дій, незалежно від того, чи є постраждалий військовим або цивільним, лікарське свідоцтво про смерть видається лікарем судово-медичним експертом на підставі зовнішнього огляду. Умовою для використання подібного алгоритму є обов'язкове фотографування трупа із достатнім цифровим документуванням, обов'язковий відбір матеріалу для судово-імунологічного та можливого молекулярно-генетичного дослідження (за необхідності), а також за можливості збереження елементів, що стали причиною травмування». Однак, виникає низка питань з цього приводу.

По-перше, як і де зберігати архів з фотознімками трупа? На нашу думку, необхідно в Наказі розкрити питання щодо: місця та часу зберігання, форми побудови архівних даних, передачі архівних даних відповідним органам для проведення подальших слідчих дій [3, 96; 4, 95].

По-друге, як фіксувати наслідки військових злочинів проти життя та здоров'я людини у зонах активних бойових дій за відсутності відповідної фотоапаратури або знаходженні її у неналежному стані (розбита або в неробочому стані апаратура, відсутня можливість зарядити елементи живлення). На нашу думку, як крайній захід, в даному випадку варто

використовувати спеціальну спрощену документацію для фіксації результатів зовнішнього огляду трупа із насильницькою категорією смерті. Це дасть можливість прискорити швидкість судово-медичного дослідження трупів та збільшить обсяг самих досліджень за короткий проміжок часу в умовах масової загибелі людей в зонах активних бойових дій. Також дозволить якісно описати наявні тілесні ушкодження, які через значні гнильні процеси, що відбулися на трупі, можуть значно змінитися або зникнути за час, витрачений на узгодження питань щодо можливості направлення до медичних підрозділів Збройних сил України, закладів Міністерства охорони здоров'я України та за час на транспортування.

По-третє, де і як забезпечити «збереження елементів, що стали причиною травмування» в Бюро судово-медичної експертизи? На нашу думку, за аналогією зі злочинами проти життя та здоров'я, що вчиняються в мирний час, такі речові докази мають зберігатися в органах досудового розслідування при матеріалах кримінального провадження [3, 99; 4, 96].

В пункті 4 розділу IV зазначено, що «за результатами огляду трупа, після з'ясування обставин смерті та за відсутності ознак насильницької смерті чи підозри на таку повідомляють територіальний заклад охорони здоров'я про необхідність оформлення лікарського свідоцтва про смерть». Повідомляти територіальний заклад охорони здоров'я повинен уповноважений працівник органів та підрозділів Національної поліції України, і за його повідомленням необхідно оформити лікарське свідоцтво про смерть. Однак, виникає низка питань: як процесуально це буде здійснено? Лише зі слів уповноваженого працівника органів та підрозділів Національної поліції України лікар повинен виписати лікарське свідоцтво про смерть або лікар повинен оглянути тіло, перед тим як виписати лікарське свідоцтво про смерть, або після ознайомлення з Проколом огляду місця події лікар виписує лікарське свідоцтво про смерть, а копію Проколу зберігає в медичному архіві?

Варто зауважити, що були непоодинокі випадки, коли уповноважені працівники органів та підрозділів Національної поліції України неправильно вказували категорію смерті (наприклад, на механічну асфіксію через повішення – зазначали у Протоколі «без ознак насильницької смерті»); не виявляли ознаки закритої черепно-мозкової травми; не могли встановити отруєння при виражених ознаках, які про це свідчили тощо). Тому, чи буде безпечно, з правової точки зору, лікарю, який оформить лікарське свідоцтво про смерть лише на підставі повідомлення уповноваженого працівника органів та підрозділів Національної поліції України не оглядаючи труп?

Отже, наведе вище свідчить про наявність невирішених питань у Наказі МВС України, МОЗ України, Офісу Генерального Прокурора «Працівникам закладів охорони здоров'я дозволяється видавати лікарські свідоцтва про смерть та проводити видачу/захоронення тіл без направлення на судово-медичну експертизу за умови огляду трупа працівником закладу охорони здоров'я на місці перебування трупа зі встановленням факту відсутності ознак насильницької смерті або на підставі наявної медичної документації (без уточнення)» № 177/450/46 від 09.03.2022 року, які необхідно доопрацювати у відповідності до чинного законодавства та потреб практики.

О.В. Пчеліна та Т. Г. Фоміна наголошують на важливості правильного визначення учасників і їхніх функцій під час огляду місця події в зоні бойових дій. Особливу увагу науковці приділяють ролі судово-медичного експерта під час виявлення місця масового розстрілу цивільних громадян і місця масового поховання цивільних осіб, де виявлені трупи. Зокрема, присутність судово-медичних експертів дає можливість під час огляду місця події виявити та встановити наслідки специфічних факторів на трупі (наявності вогнепальних травм, визначити їх характер, встановити кількість поранень, а також відповідність за локалізацією на одязі і тілі людини) [6, 237].

Висновки. Отже, на основі проведеного нормативно-правового дослідження особливостей функціонування бюро судово-медичних експертиз та проведення експертного дослідження трупів, а також діяльності органів досудового розслідування під час огляду трупа на місці події в період дії правового режиму воєнного стану, можна зробити висновки щодо недосконалості системи законодавчого реагування

відносно впровадження у норми національного законодавства спеціальних положень стосовно забезпечення діяльності бюро судово-медичних експертиз.

Наслідки збройної агресії проти України створили специфічні умови для роботи під час огляду на місці події. Зокрема, відсутність нормативного регулювання на особливості діяльності судово-медичного експерта під час бойової обстановки (наслідків ракетного удару, масового поховання) знаходять своє відображення у затягуванні процесу експертного дослідження та досудового розслідування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ергард Н.М., Кубаля С.М., Ситник Ю.В. та ін. Актуальні питання проведення судово-медичної експертизи під час воєнного стану. Modern directions of scientific research development. Proceedings of the 12th International scientific and practical conference. VoScience Publisher: Chicago, USA, 2022 (18.05-20.05.2022). Pp. 104-109.

2. Ергард Н.М., Кубаля С.М., Ситник Ю.В., Богдаш В.В., Селін В.С. Судово-медичний огляд трупів загиблих (померлих) осіб в умовах воєнного стану. Actual priorities of modern science, education and practice. XII International Scientific and Practical Conference, March 29 - April 01, 2022, Paris, France. Pp. 399-403.

3. Ергард Н.М., Кобилянський О.Л., Гаврильченко М.О. та ін. Проблемні питання встановлення факту смерті людини під час воєнного стану: судово-медичні аспекти. Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects. Proceedings of the 13th International scientific and practical conference. MDPC Publishing: Berlin, Germany, 2022. Pp. 95-101.

4. Ергард Н.М., Кобилянський О.Л., Гаврильченко М.О. та ін. Судово-медичні аспекти документування військових злочинів: проблемні питання. Innovations and prospects of world science. Proceedings of the 11th International scientific and practical conference. Perfect Publishing: Vancouver, Canada, 2022. Pp. 94-98.

5. Строк Т.М., Строк І.А. Процесуальний порядок проведення огляду місця події на території масових поховань під час воєнного стану. Актуальні питання кримінального провадження у сучасних умовах: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (31 трав. 2023 р.). МВС України, Одес. держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2023. С. 235-237.

6. Пчеліна О.В., Фоміна Т.Г. Особливості проведення огляду місця події під час досудового розслідування злочинів, пов'язаних зі збройною агресією проти України. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 2. С. 251-259.